

GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO EKINTZAILEAK EZ DU KOLORE POLITIKORIK

Kubako xoriak ez zuen Kubara nahi. Berlinen zela ihes egiten saiatu zenean, zepoan harrapatu eta kaiolara. Lehenik, Berlinen bertan. Ondoren, Habanako Villa Maristasen. Gero, desterrua. Kubako xoria Berlinen da orain, Kubara nahi, libre, baina gobernuak ez uzten. Euskal Herrira egindako bidaiari harrapatu dugu.

 MIEL A. ELUSTONDO
 ZALDI ERO

Disidente omen zaitugu.

Ez zait hitz hori gustatzen. Ni, izan, opositore politikoa naiz, giza eskubideen aldeko ekintzailea. Aktibista. Habanan sortua naiz, 1959an, zero orduan, iraultzak garaitu zuenean, Fidel Castro boterera iritsi eta iraultza amaitu zenean. Batzuek zioten iraultzarekin sortu nintzela, eta, hazi, berriz, diktadurarekin hazi nintzela.

Aurreko diktadura ezagutu gabe, hala ere.

Bai. Dena den, gurasoek Batistaren diktaduraren berri eman zidaten. Jakinaren gainean nengoen, zer izan zen aurreko hura. Batistaren erregimenak arbuia sortzen zuen Kubako gehienek artean, eta gure familiakoen artean ere bai. Castrok, aldiz, herriaren sostengua izan

zuen, hasiera-hasieratik. Kontrakoa esatea gezurra litzateke. Estatubatuarek berek ere ez zuten Batista nahi. Inork ez zuen Batista nahi, haren txarkeria eta ustelkeriagatik. Konponbide demokratikoa zen helburua, eta Castrok, orduan, 1940ko konstituzioa berrezarriko zuela agindu zuen, Batistak ezeztatu zuena, alegia. Castrok, baina, 1976 arte ez zuen konstituzioa berrezarri. Bitartean, dekretu bidez gobernatu zuen. Castroren egoak iraultza akabatu zuen.

Oraindik orain, konstituzioa berritu dute Kuban.

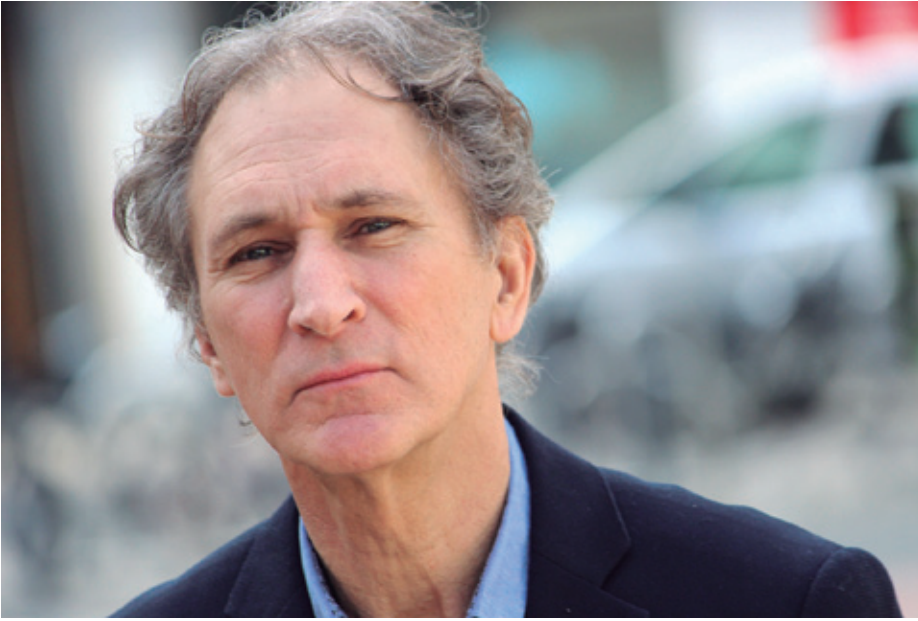
1976ko gezurraren bigarren atala duzu. Fartsa hutsa. Kubatarren eskubideak manipulatu dituzte. Konstituzio batek, zeinahi dela ere, ez du alderdi politiko jakin baten interesak defenditzerik.

Zergatik, orduan, Kubarekiko miresmena, internazionalisten laguntza, elkartasuna eta gainerakoak?

AEBei aurre egiteak jarraitzaile sutsuak sortu ohi ditu. Are gehiago, garai hartan, 1960an. Ordukoak dira Vietnamgo gerra, eskuineko hainbat diktadura erortzea –hein batean AEBek lagundutakoak–, AEBen nazioarteko politika tamalgarría... Tamaina horretako etsaiari kontra egiteak arrakasta zekarren.

Iraultzarekin jaioa zaitugu, zein oroitzen dituzu garai hartaz?

Zoriontsu bizi nintzen. Iraultzaileen artean, neska-mutikoak libertitu egiten ginen. Pilota hartu eta jolas egiten genuen. Etxe-atarietako txirrinak jo eta okerkerian jarduten genuen. Han-he-mengo neska-mutikoek egin ohi dute-

Jorge Luis García Vázquez

MANTILLA, KUBA, 1959

Kuban jaio arren, aleman hiritartasuna du. Berlinen bizi da. Itzultzaile eta ikertzaile da, Askapenerako Kristau Mugimenduko kide, giza eskubideen aldeko ekintzaile, Kubako oraingo erregimenaren kontrako opositore. Stasi-Minint bloga zuzentzen du, non garai bateko Alemaniako Errepublika Demokratikoko inteligentzia zerbitzu Stasiaren agiriak argitaratu ohi dituen.

na egiten genuen. Bagenekien eskasia zegoela, arropa gutxi genuen, baina ez ginen erabat pobre bizi. Jateko gutxi genuen, baina ez amerikarren bahimenduagatik, herrialdean bertan gauzarik txikiak ekoizteko gai ez ginelako baidak. Dena “nazionalizatu” zuten, dirua ematen zuten industria guztiak, enpresak, negozioak... Krisi garai latza izan zen. Baina pobrezia eta miseria guztiak gorabehera, haurrak hazi egin ohi dira, eta gu ere hazi egin ginen, hezkuntza sistemako ideologia marxista-leninista eta kastrista hartan.

Noiz jabetu zinen egoeraz?

1980an Kubako sistema diktatoriala eta basatia zela jabetu nintzen. Urte hartan, kubatar asko Peruko enbaxadara sartu ziren. Beste askok, berriz, Arieleko portutik ihes egin zuten. Nik, berriz, nire auzoak, ezagunak, lagunak, kideak... alde egiten ari zirenei tu egiten ikusi nituen; gobernuak berotuta, jakina. “Escorias” (zaborra) izena eman zitzaizkien... Orduantxe konturatu nintzen. Arbuioa zen. Jendea ikusi nuen, etxean ezkutatuta, atarian jendea zain, patata ustelak botaka. Desengainu galanta hartu nuen. Aurretik ere banekien sistemak ez zuela funtzionatzen, baina neure begiez ikusi nuenean, entzundakoak, ikasitakoak, irakurritakoak etorri zitzaizkidan gogora, eta diktaduran ginela ohartu nintzen.

Garai bateko Alemaniako Errepublika Demokratikoan, “Ekialdeko Alemanian” izan zinen gero.

Alemana ikasi nuen Habanako hizkuntza eskola batean. Gero, itzultzaile jardun nuen Kuban bertan, baina ez luzaro, inteligentzia zerbitzuarentzako lan egitera eraman baininduten Berlinera. Kubako ofizialek ez zekiten alemanez, eta itzultzaile jardun nuen nik han. Agiriak itzultzea ere egokitu zitzaidan, baina ez nintzen espioi. Ekialdeko Alemanian nengoela, inguruko hainbat herrialdetan izan nintzen: Hungarian, Txekiar Errepublikan, Bulgarian, Sobietar Batasunean, Polonian... Eta han ere Kubako gauza bera ikusi nuen, jendeak ez zuela sistemaren sinesten, sistema totalitarioa zela, erreforma batzuk gorabehera. Inork ez zuen sistema hura nahi. Esate baterako, erabat desengainatu nintzen Moskun, 1986an, ekonomiaren egoera ikusi nuenean, zeharo suntsituta baitzegoen! Suziriak, hegazkinak eta armadarik indartsuena zituzten, baina elikagaiak, kontsumoa, administrazioa... pekoz gora zeuzkaten. “Komunismoaren hiriburua Mosku, eta haxe da egoera iraultzatik 70 urtera. Hau ote da, bada, gure geroa?”. Esaterako, Moskun bertan hasi nintzen ihes egiten pentsatzen.

Pentsatu bai, ez zizuten gauzatzen utzi.

1985ean, Kubako musikari bat heldu zen Ekialdeko Alemaniara. Laster adierazi zidan ez zuela Kubara itzuli nahi. Nirekin hitz egiteko beldurrez zegoen. Artean, ez zekien biok luma berekoak ginen edo ez. Ni Kubako inteligentzia zerbitzuarentzako ari nintzen lanean, baina kontrainteligentzia zerbitzua ere han zen, ehunka ofizialekin. Jakin zuten musikari hark ihes egin nahi zuela, eta jakina, ez zioten utzi nahi izan. Musikari haren pertsonarik hurrekoena, berriz, neu nintzen, eta beste agente bat izendatu beharrean, neuri agindu zidaten egitekoa. Gogoan daukat kontrainteligentzia zerbitzuko arduradunak esan zidana: “Ekintza iraultzailea duzu lan hori!”. Ihesbiderik ez neukala jabetu nintzen. Musikariarekin elkartu nintzen orduko, esan nion: “Badakite zein dituzun asmoak. Hobeko duzu arin ibili, biok harrapatuko gaituzte, bestela!”. Ordura-

“**Castrok 1976 arte ez zuen konstituzioa berrezarri. Bitartean, dekretu bidez gobernatu zuen. Bere egoak iraultza akabatu zuen**”

ko, banituen zenbait kontaktu AEBetako enbaxadarekin, eta haraxe deitu nuen telefonoz, baina deia harrapatu zuten, eta operatiboa abiarazi zuten.

Operatiboa?

Bai. Lehena, *Kubatarra* izeneko operatiboa izan zen. Bospasei pertsona ibili zitzaizkidan segika. Gero, bigarrena etorri zen, hogeit bat lagun nire atzetik, hirian noranahi nindoala ere. Bigarren operatibo honen izena, *Azukrea*.

Hara! Azukrea.

Sormen handikoak dira, horratik! Celia Cruzen kantua gogorarazten dit, “*Azúcar...*”. Barre egin behar, ez dago besterik. Nire kide baten kontrako operatiboak *Txanogorritxo* zuen kode sekretua. Metro eta laurogeita hamar zen, gaua baino beltzagoa ilea... Eta *Txanogorritxo!* Ez ginen ez espioi, ez terrorista. Libre bizi nahi genuen, besterik ez. Operatiboaren amaieran, kide batek kafea hartzera gonbidatu ninduen –goxoa kafe hura, hala ere–, baina segada zen, kidea Stasi-rentzat ari zen lanean, Alemaniako Errepublika Demokratikoaren Inteligentzia Zerbitzuarentzat. Kafetegian geundela, komunera ni, eta, han nengoela, hiru gizonezko sartu ziren: “Etorri gurekin!”, agindu zidaten. Ez zakar ere, baina: “Etorri gurekin!”. “Nor zarete zuek?”. “Badakizu”, beraiek. Eta haiekin batera joan nintzen. Akabobada! Banekien ihes egiten saiatuz gero tiroka eraso egingo zidatela.

1987an izan zen hori.

Martxoaren 11n. Karl Marxen hirian bizi nintzen [Treveris], Berlinetik 250 kilometrora, eta hantxe harrapatu nin-

duen. Hartu, autoan sartu, begiak itxi eta preso eraman ninduten, Berlin alde-
ra, han baitzeuden aireportua eta Kubako Estatu Segurtasuna. Haatik, ez dakit non eduki ninduten. Ez zidaten tratatu txarrik eman. Autoan eraman ninduten, esku-bilurrik gabe, adibidez. Badakit beste asko furgoietan eraman izan ziztuztela, kaiolan itxita... Ni ez. Kubako gobernuko langilea nintzen, eta, behar-bada, horregatik ez ninduten hain estu hartu. Odola gatzatu bihurtu zitzaidan, beldurrak airean nengoan, zirkinik egiteko ezgai.

Ez zintuzten torturatu.

Ez. Bost bat egun eduki ninduten preso. Torturarik ez, baina presio psikologikoa jasangaitza zen: isolatuta, loa galarazten zidaten, eguna ziegan sartua... Stasi “Psikologia operatiboa” deitzen zion horri, gerra psikologikoa, alegia. Presoa autoestimua behereneko mailara eramatea da helburua. Tortura zuria. Ez dizute lixibarik ematen. Aldiz, zuk zeure burua errudun sentitzen duzun punturaino eramaten zaituzte. Edo infernu gorri horretatik irteteko, haiekin kolaboratzen hasten zaren punturaino. Nire kasuan, arinago izan zen gauza, Habanan zain baintuen. Berlinen bost egun egin eta, nire txostenean idatzita dagoenez, Estatu Segurtasunerako ministroak ni Kubara eramatea erabaki zuen. “Ihes egin nahi zuen, eta harrapatu dugu. Jada, ez da gure afera”. Eta Kubara.

Kubara, nora?

Habanara, La Vibora barrutira, Villa Maristas presondegira. Garai batean, 1960-61 arte, ikastetxe katolikoa zen,

1987ko martxoaren 11n atxilotu zuten García Vázquez Alemaniako Errepublika Demokratikoan.

DATORREN ARRAKALA

“Azkena, tornado bat Kuban. Zoritarrez, zenbait auzo suntsitu zituen Habanan, eta hildakoak ere izan ziren. Díaz-Canel presidentea Mercedes-Benz batean azaldu zen hara! Auzoa txikituta, pobrea, jatekorik ez... eta buila eta hoska hasi zitzaizkion. ‘Lotsagabe hori! Utik!’ Fidel Castro buruargiagoa zen. Jeepen joango zen, olibaz jantzia, botak zikin... txapela erantziko zuen, zaplada bat honi, beste bat hari... Oraingoek ez dute Fidelen karismarik. Belaunaldi hura desagertzen ari da, eta, ondoko urteetan, sistemaren arrakala eta irekidura sakonak ikusiko ditugu. Haatik, Kubako armadak zer egingo duen ikusi behar”.

METODOAK

“Ezagutu nituen ziegako barroteetara lotutako presoak, edo iletik eskegitako bat. Hori ez da, ordea, Kubako segurtasunaren ez Stasi-
ren helburua. Hezur hautsia, ubeldua... tortura fisikoaren ondorioak bistakoak dira. Haatik, tortura psikologikoaren ondorioak okerragoak dira: ‘Hitz egiten ez baduzu, hortxe edukiko zaitugu hilabetetean. Hitz egin nahi ez duzunez, galdetu ere ez zaitugu egingo’. Eta zer egin behar du presoak egunetan eta egunetan, bi bider bi den ziegan sartuta? Zenbat irauten du presoak egoera horretan?”.

Azken hitza: KONTZIENTZIA

“Diktadura guztietan berdin da. Haurrak ez du diktadura ikusten. 15-16 urtetan, berriz, gaztea hizketan hasten da, edo galarazita dagoen liburu bat irakurtzen, edo arrazoi politikoengatik preso egondako jendea ezagutzen. Orduantxe hasten da gaztea jabetzen, denek ez dutela berdin pentsatzen ohartzen”.

baina diktaturak polizia politikoaren ikergune bihurtu zuen Villa Maristas, terrore psikologikoaren eta kontrainteligentiaren kuartela. Hortik igaro ginenok aski gaizki atera ginen, eta berdin zen sei ordu, bi egun edo sei egun eman han. Villa Maristasetik igaro den kubatar opositore batek ere ezin izan du hango egonaldia ahaztu. Tristeza da lekua. Sartzen zarenetik irteten zaren arte, haien mende zaude. Ziegak, irudikaezinak dira: zulo bat erdian, nork bere beharrak egiteko; lanpara bat, beti piztuta; egun-argirik ez... Klaustrofobia dutenentzat ez gomendagarria, konparazio batera. Kur, kur...

Zenbat denbora eduki zintuzten Villa Maristasen?

Egun batzuk besterik ez. Agiri bat sinatu nuen, nire erruduntasunaren aitortza eginez, traizio maila altua aitortuz. *Mea culpa* bat, finean. Bigarren aukera bat eman ziezadatelara eskatu nien, eta libre utzi ninduten. Nitaz arduratzen zen ofizialak –sekula ez zait ahaztuko, Hernández zuen deitura–, esan zidan: “Zeure esku dago... iraultzaren gurdira igotzea!”. “Eskerrik asko!”, esan nion.

Zer egin behar nuen, bada? Ez nuen aukerarik.

Noiz irten zinen Kubatik?

1992an. Alemaniara nuen orduko emaztea. Kubatik behin-behinean irtete baimena eskatu nuen. Haiiek, berriz, behin betiko txartela eman zidaten. Nik, Alemaniara joan, egoera ikusi, Kubara itzuli eta erabaki egin nahi nuen. Ez nuen aukerarik izan: “Behin betiko”. Libre bizi nahi nuen, baina ez horrela. Desterratu egin ninduten. Lata izan zen. 1996an, Kubara itzuli nintzen, oporretan, baina hiru aste egoteko baimena besterik ez zidaten eman.

Beti betiko galdera: zer iritzi diozu AEBen bahimenduari?

Erreprimitzen segitzeko aitzakia handia da bahimendua. Bahimendu hori altxatu, eta beste bat asmatuko dute. Kanpoko bahimendua? Nahi duen herrialde guztiekin negoziatzea deza Kubak, AEBekin izan ezik. Japonia, Kanada, Mexiko, Brasil, Venezuelara... Bahimendua oso gauza gogorra izan zen 1970ean, baina AEBeko presidente Jimmy Carterrek aukera eman zion Fideli. “Leioa ireki

behar duzu!”. Horixe eskatu zion. Fidelek, berriz, nahiago izan zuen bahimendua, elkarrizketa baino. Duten aitzakia bakarra da bahimendua.

Kubako gobernuaren arbuioa jasan duzu. Europan ere, interpelatua zara...

Alde batetik eta bestetik erasotzen naute, eskuinetik eta ezkerretik. Ni, aldiz, giza eskubideen aldeko ekintzailea naiz. AEBen atzerri politika kritikatzan dut, sobietarra, edo Errusiarena, Txinarena, Ipar Korearena, Venezuelarena... Giza eskubideen aldeko ekintzaileak ez du kolore politikorik, ez da alderdi politiko jakin bateko kide. Ni Askapenerako Kristau Mugimenduko kide naiz. Oswaldo Payá genuen liderra, baina 2012an hil zen Kubako estatu segurtasunaren atentatuan. Elkarrizketa bidez egin zion aurre Kubako gobernuari, diktadurari. Elkarrizketaren aldeko zen, Varela Proiektuaren sustatzailea. Ez zuen lehergairik, ez garra-sirik, ez gisakorik baliatzen... Haren jarraitzaileoi, berriz, pentsatzen duguna esaten segitu besterik ez zaigu gelditzen, egoera aldatuko delakoan, poliki-poliki. ●

2018-2019
zientziaazoka®
elhuyar da

Ikertzaile gazteen Euskal Herriko zientzia-azoka

MAIATZAREN

11ⁿ

larunbata

Bilboko Plaza Barrian,
12:00etatik aurrera!

zientzia-azoka.elhuyar.eus

bizi
ikerketa!

zientzia
azoka
elhuyar da

SARTU
ZURE
AGENDAN!

ANTOLATZAILEA

elhuyar
Zientzia

BABESLEAK

Bilbao, FECYT, Bizkaia, euskaltel, erabi, Bizkaia, tecnalia, IK4, neter, eusko-gazte, tecnopole, 1202, CITEO

KOLABORATZAILEAK

DigPen, UPNA, Deusto, M, Ikerbasque, MAGMA